

ระบำพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี.....ที่มีรากมาจาก ดนตรี ร่องเง็ง

วาที ทรัพย์สิน¹

ทัศนียา วิศพันธ์¹

ปัตตานีเป็นแหล่งวัฒนธรรมที่รุ่งเรืองมาตั้งแต่ครั้งยังเป็น รัฐปัตตานี มีศิลปะการแสดงพื้นบ้านหลากหลายประเภท เช่น ร่องเง็ง ชัมเป็ง โยเก็ด ซีละ มะโย่ง ดีเกร์ฮูดู เป็นต้น การแสดงพื้นบ้านเหล่านี้สามารถเป็นสื่อสะท้อนวิถีชีวิตของชาวปัตตานีได้เป็นอย่างดี มีการสืบทอดต่อๆ กันมาตั้งแต่อดีตจนถึงยุคปัจจุบัน โดยเฉพาะสถาบันการศึกษาและหน่วยงานของรัฐ เริ่มเข้ามามีบทบาทในการอนุรักษ์ เผยแพร่ และสืบสาน การแสดงพื้นบ้านซึ่งเป็นสมบัติของบรรพบุรุษ เริ่มปลูกฝังให้เยาวชนมีความภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่นของบรรพบุรุษที่ได้สร้างมาตั้งแต่โบราณ เช่น มีการจัดการประกวดดีเกร์ฮูดู และการเต้นร่องเง็ง ภายใต้โครงการเยาวชนอนุรักษ์ไทย : พื้นฟูเชิดชูวัฒนธรรมได้

จากศิลปะการแสดงพื้นบ้านที่มีความหลากหลายทางเชื้อชาติ และวัฒนธรรม จึงทำให้ปัตตานีมีศิลปินพื้นบ้านเป็นจำนวนมาก และเป็นแหล่งผสมผสานทางด้านวัฒนธรรม ซึ่งได้รวบรวมประเพณี วัฒนธรรม ไทย จีน และมุสลิมเข้าด้วยกันอย่างลงตัว ปัจจุบันการแสดงพื้นบ้านได้มีการปรับปรุง พัฒนาการ และสร้างสรรค์จากผู้มีความรู้ทางด้านนาฏศิลป์พื้นบ้าน และนาฏศิลป์ไทย นำมาประยุกต์

สร้างสรรค์เป็นระบำพื้นบ้านจังหวัดปัตตานีชุดใหม่ๆ ขึ้น โดยยังคงยึดถือขนบประเพณี วัฒนธรรมของการแสดงพื้นบ้านดั้งเดิมไว้ คือ

1. ดนตรีประกอบการแสดง ซึ่งนำเพลงพื้นบ้านร่องเง็งที่ยังไม่มีทำรำประกอบมาใช้เป็นเพลงประกอบการแสดงระบำพื้นบ้านจังหวัดปัตตานีชุดใหม่ๆ
2. การแต่งกาย ยังคงยึดวัฒนธรรมการแต่งกายรูปแบบดั้งเดิม คือ แต่งกายสุภาพ
3. การใช้ศีรษะมี 3 ลักษณะ คือ หน้ามองผ่านไหล่ หน้ามองคู่ และหน้ามองมือ ซึ่งจะเน้นการใช้สายตาในการสื่ออารมณ์เวลาแสดง
4. ลักษณะการใช้ลำตัวจะแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ ลำตัวช่วงบนมีการเล่นไหล่ ซึ่งเป็นท่าทางที่ได้รับอิทธิพลจากอาหรับ ลำตัวช่วงล่างเป็นการใช้สะโพกแบบอาหรับ คือ ลำตัวตรงโดยใช้กล้ามเนื้อหน้าท้องเป็นจุดกำหนดการเคลื่อนไหวสะโพก
5. ลักษณะการใช้มือแบบมุสลิม คือ มือแบจะเก็บหัวแม่มือ จีบนิ้วกลาง จีบไม่ติด การม้วนมือโดยใช้ปลายนิ้วทั้ง 5 นิ้วเป็นตัวนำในการเคลื่อนมือ การตีข้อศอก

¹ อาจารย์ ประจำสาขาวิชาทัศนศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

¹ นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

6. ลักษณะการใช้เท้า คือ ใช้ปลายเท้าแตะข้างหน้าเท้าที่ยืนรับน้ำหนัก โดยเชิดปลายเท้าขึ้นแล้วกดลงแตะพื้นตามจังหวะ งอเข่าเล็กน้อย และสะอึกเข่าขึ้น การย่อแตะ ก้าวชิดก้าว การแตะปลายเท้าแตะสันเท้า เป็นต้น

ระบำแกแอะอูแด

จากการเต้นรองเงิงแบบดั้งเดิมได้พัฒนามาเป็นระบำพื้นบ้านจังหวัดปัตตานีที่มีการสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ โดยศิลปินพื้นบ้านรองเงิงผู้มีความเชี่ยวชาญในด้านการเต้นรองเงิงแบบดั้งเดิม ประกอบกับเพลงพื้นบ้านรองเงิงในจังหวัดปัตตานีมีจำนวนมากที่ยังไม่มีทำเด่นประกอบ จึงทำให้ศิลปิน เกิดแนวคิดในการสร้างสรรค์ระบำพื้นบ้านจังหวัดปัตตานีขึ้นเป็นการแสดงชุดใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์ในการสร้างสรรค์ 4 ประการคือ

1. เพื่อนำเพลงพื้นบ้านรองเงิงที่ยังไม่มีทำเด่นประกอบทำให้เกิดประโยชน์
2. เพื่อพัฒนาการแสดงพื้นบ้านให้มีรูปแบบที่มีความหลากหลายมากขึ้น
3. เพื่อต้องการนำเสนอการแสดงพื้นบ้านที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น
4. เพื่อใช้ในโอกาสต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง หรือ รับเสด็จ

ระบำพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี ที่มีรากมาจากการเต้นรองเงิงนั้น ยังสร้างสรรค์ขึ้นเพื่อประชาสัมพันธ์จังหวัดปัตตานี โดยศิลปินผู้สร้างสรรค์ได้นำเสนอแนวคิดที่เป็นการสื่อสะท้อนวิถีชีวิตของชาวปัตตานี เช่น การประกอบอาชีพ การละเล่นพื้นบ้าน การประกอบพิธีกรรม และทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่นนำมาสร้างสรรค์เป็นระบำพื้นบ้านปัตตานี โดยเริ่มมีการสร้างสรรค์มาประมาณ 30 ปี ชุดแรกที่มีการสร้างสรรค์ และเผยแพร่ คือ ระบำตารีกีปัส เป็นระบำพื้นบ้านจังหวัดปัตตานีที่ใช้พัดกระดาษเป็นอุปกรณ์ประกอบการแสดง ผลงานการสร้างสรรค์ของอาจารย์สุนทร ปิยวสันต์ ศึกษานิเทศก์ จังหวัดปัตตานี และอาจารย์พิมพ์รัตน์ กุสุมารพันธุ์ ข้าราชการบำนาญ โรงเรียนโพธิ์คีรีราชศึกษา ร่วมกันสร้างสรรค์ขึ้นเพื่อใช้แสดงในงานพิธีเปิดกีฬาแห่งชาติ ครั้งที่ 16 ณ จังหวัดปัตตานี เมื่อประมาณปี พ.ศ.2520

ระบำตารีกีปัส

หลังจากรำตารีกีปัส ได้รับความนิยมนอย่างต่อเนื่องส่งผลให้ศิลปินพื้นบ้านรองเงิงจำนวนมากหลายท่านในจังหวัดปัตตานีเริ่มสร้างสรรค์ระบำพื้นบ้านจังหวัดปัตตานีออกมาเป็นจำนวนมาก เช่น

1. ระบำแกแอะอูแด สร้างสรรค์เมื่อปี พ.ศ.2524

2. ระบำปฐพีทรีกีปัส สร้างสรรค์เมื่อปี พ.ศ.2537
3. ระบำตารีบาแด สร้างสรรค์เมื่อปี พ.ศ.2532
4. ระบำปาลัสกีปัส สร้างสรรค์เมื่อปี พ.ศ.2546
5. ระบำปทุม สร้างสรรค์เมื่อปี พ.ศ.2543
6. ระบำอาเนาะดีดี สร้างสรรค์เมื่อปี พ.ศ.2529
7. ระบำตารีवानุแล สร้างสรรค์เมื่อปี พ.ศ.2535
8. ระบำอีแกกเก๊ะ สร้างสรรค์เมื่อปี พ.ศ.2538
9. ระบำนาฏลีลาลังกาสูกะ สร้างสรรค์เมื่อปี พ.ศ.2540
10. ระบำตารีปทุม สร้างสรรค์เมื่อปี พ.ศ.2535
11. ระบำตารีนุหงาดูอาร์ สร้างสรรค์เมื่อปี พ.ศ.2534 เป็นต้น

ระบำปฐพีทรีกีปัส

ระบำตารีवानุแล

ระบำพื้นบ้านจังหวัดปัตตานีที่กล่าวข้างต้น เคยได้ออกเผยแพร่ในงานสำคัญๆ เช่น รับเสด็จ ต้อนรับผู้ลี้ภัยจากประเทศมาเลเซีย งานสมโภช เจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว งานมหกรรมวัฒนธรรม ระหว่างภาค งานเทศกาลท่องเที่ยวเมืองไทย รวมทั้งเคยได้เผยแพร่ทางโทรทัศน์ในรายการนักแสดงรุ่นเยาว์ ออกอากาศทางช่อง 10 หาดใหญ่ งานมหกรรมอุตสาหกรรมโลก งานมหกรรมวัฒนธรรม พื้นบ้านนานาชาติ เป็นต้น จากการเผยแพร่อย่างต่อเนื่องส่งผลให้ระบำพื้นบ้านจังหวัดปัตตานีเริ่มเป็นที่รู้จักของคนทั่วไปมากยิ่งขึ้น และมีสถาบันการศึกษาทั้งในจังหวัดปัตตานี และจังหวัดใกล้เคียงนำออกเผยแพร่ เช่น โรงเรียนเมืองปัตตานี โรงเรียนอนุบาลปัตตานี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา จังหวัดยะลา โรงเรียนหาดใหญ่วิทยาลัย จังหวัดสงขลา โรงเรียนเขาแดงกุสนวิทยา อำเภอสะบ้าย้อย จังหวัดสงขลา โรงเรียนวรรณรีเฉลิม จังหวัดสงขลา วิทยาลัยนาฏศิลป์นครศรีธรรมราช วิทยาลัยนาฏศิลป์พัทลุง โรงเรียนทุ่งควายตา จังหวัดชุมพร เป็นต้น

ระบำอ้อแกกเกี๊ยะ

ระบำพื้นบ้านจังหวัดปัตตานีนั้น ศิลปินผู้สร้างสรรค์ล้วนเป็นศิลปินพื้นบ้านในจังหวัดปัตตานีทั้งสิ้น อาทิเช่น อาจารย์นพมาศ พรหมนุชาธิป ศิลปินพื้นบ้านรองเง็ง ข้าราชการบำนาญ และครูภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ 3 สาขารองเง็ง พ.ศ.2546 ท่านเป็นผู้ที่อนุรักษ์และสืบสานการเต้นรองเง็งมากกว่า 40 ปี เจ้าของผลงานระบำแกแอะแอะแด ระบำปตรีกี๊ปัส ระบำตารีบาแด ระบำปุมง เป็นต้น

นอกจากนั้นยังมี ครูเชาว์ จันทรจิตร ศิลปินพื้นบ้านรองเง็ง และข้าราชการครูโรงเรียนอนุบาลปัตตานี อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี อีกทำหนึ่ที่รักการเต้นรองเง็ง มีประสบการณ์การเต้นมากกว่า 22 ปี เจ้าของผลงาน ระบำตารีวานูแล ระบำอ้อแกกเกี๊ยะ ระบำตารีปุมง ระบำนาฏลีลาลังกาสุกะ เป็นต้น ศิลปินพื้นบ้านเหล่านี้ ได้สืบทอดเจตนารมณ์ของ

บรรพบุรุษที่ได้สร้างสรรค์นาฏศิลป์พื้นบ้านไว้เป็นเครื่องจรรโลงใจให้กับชาวปัตตานี เป็นผู้พัฒนาให้เกิดการแสดงพื้นบ้านรูปแบบใหม่ๆ เกิดขึ้น จึงส่งผลให้สถานศึกษาหลายแห่งได้นำระบำพื้นบ้านจังหวัดปัตตานีออกเผยแพร่ แต่ถึงขณะทำรำนั้น บางครั้งนำไปปรับทำรำนึ่ใหม่ จึงทำให้ผิดเพี้ยนไปจากเดิมที่ศิลปินผู้สร้างสรรค์ได้ประดิษฐ์ไว้ และการนำระบำพื้นบ้านจังหวัดปัตตานีออกเผยแพร่ บางครั้งก็ไม่ทราบว่าการแสดงดังกล่าวเป็นผลงานการสร้างสรรค์ของศิลปินท่านใด จึงทำให้ผู้ชมไม่ทราบที่มาของการแสดง ดังนั้นในฐานะที่เป็นลูกหลานชาวใต้ และมีโอกาสได้ศึกษา และสืบสาน ระบำพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี จึงขอเชิญเชิญศิลปินพื้นบ้านในจังหวัดปัตตานีให้เป็นที่รู้จักของคนทั่วไป เพื่อศิลปินจะได้มีกำลังใจในการอนุรักษ์และสร้างสรรค์ระบำพื้นบ้านจังหวัดปัตตานีต่อไป

ปัจจุบันการสร้างสรรค์ระบำพื้นบ้านจังหวัดปัตตานีไม่มีการสร้างสรรค์อย่างต่อเนื่อง เนื่องจากจังหวัดปัตตานีได้เกิดเหตุการณ์ไม่สงบจากผู้ก่อการร้าย ทำให้การแสดงพื้นบ้านภาคใต้ทุกแขนงได้รับผลกระทบคือ ไม่มีงานให้ศิลปินพื้นบ้านแสดง จึงทำให้ศิลปินการแสดงพื้นบ้านอาจจบเขาไปจนอาจเลือนหายไป หากภาครัฐไม่เร่งแก้ปัญหาโดยด่วน นับจากนี้อีก 10 ปี เยาวชนรุ่นหลังอาจไม่รู้จักศิลปะและวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์ไว้ให้ลูกหลานได้ชื่นชมเป็นเครื่องจรรโลงใจอีกต่อไป

